

Mączka, Grzegorz / Niedźwiadek, Rafał

Pierwszy sezon badań na grodzisku w Leszczynie, gm. Urzędów, woj. lubelskie

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 1, 103-109

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GRZEGORZ MAĆZKA, RAFAŁ NIEDŹWIADEK

PIERWSZY SEZON BADAŃ NA GRODZISKU W LESZCZYNIE, GM. URZĘDÓW, WOJ. LUBELSKIE

Od 1 do 31 lipca 1995 roku prowadzono badania archeologiczne o charakterze weryfikacyjno-sondazowym na wczesnośredniowiecznym grodzisku położonym we wsi Leszczyna, st. 1, gm. Urzędów, woj. lubelskie. Zorganizowano je w ramach obozu naukowego Koła Naukowego Studentów Archeologii UMCS w Lublinie. W tegorocznym obozie wzięło udział 29 uczestników, w tym 20 studentów archeologii z czterech ośrodków akademickich: UMCS, UW, UMK i UAM.

Warownia w Leszczynie położona jest w środkowej części Wzniesień Urzędowskich i zajmuje kilkunastometrowej wysokości cypel na wschodniej, stromej krawędzi zbocza doliny bezimiennego cieku, który uchodzi do przepływającej nieopodal rzeki Urzędówki. Powierzchnia grodziska, łącznie z majdanem i urządzeniami obronnymi ma prawie 3 hektary. W chwili obecnej umocnienia obronne grodziska czytelne są jako dwa koncentryczne pierścienie wałów, przedzielone głęboką fosą. Na obiekcie tym nie prowadzono wcześniej wykopalisk archeologicznych.

Celem badań było rozpoznanie charakteru umocnień oraz zarejestrowanie nawarstwień kulturowych i geologicznych występujących zarówno na grodzisku, jak i na terenie bezpośrednio do niego przylegającym. Pozyskane w trakcie prac wykopaliskowych zabytki ruchome miały zweryfikować i uściślić chronologię obiektu.

Prace wykopaliskowe w sezonie 1995 przebiegały dwutorowo. Z jednej strony prowadzono konwencjonalne badania wykopaliskowe, z drugiej równolegle wykonywano odwierty sondazowe. Wyeksplorowano trzy położone w obrębie grodziska wykopy archeologiczne o łącznej powierzchni 47,25 m² (nr 1/95, 2/95, 5/95). Odwierty, których wykonano 31, przecięły grodzisko wzdłuż osi wschód-zachód.

W trakcie eksploracji wykopów pozyskano 164 zabytki ruchome, w tym: 145 fragmentów ceramiki, 9 polepy, 5 kości zwierzęcych oraz węgle drzewne.

Wykop 1/95 o wymiarach 2,5 x 7-6 m, przecięł zachodni stok nasypu wału wewnętrznego wraz z przyległą do niego partią przywałową. Podczas eksploracji rozpoznano łącznie 18 warstw. Pod humusem współczesnym (w-wa nr 1) zalegało 7 warstw (nr 2, 10, 16, 17, 19, 20, 21), stanowiących fragment wewnętrznego nasypu wału. Stwierdzono występowanie wyraźnych różnic w ich strukturze: granulacja, skład, kolor, itd. Ilustrują one etapowy proces powstawania przeszło 2 metrowego nasypu. Znaczne nasycenie materiałem zabytkowym

warstwy nr 18, która zalega u podstawy nasypu wskazuje wyraźnie, iż jest ona pozostałością po poziomie użytkowania partii przywałowej. Pod warstwami nasypiskowymi stwierdzono cienki poziom (ok. 3 cm) zbitych węgli drzewnych (w-wa nr 22) oddzielający warstwę humusu pierwotnego *in situ* (w-wa nr 23) od powstałego na nim nasypu. Warstwa nr 22 jest pozostałością spalenizny, której genezy powstania nie można jednoznacznie wyjaśnić. Stanowić może ona pozostałość po spalonych konstrukcjach lub też mogła powstać w wyniku celowego zabiegu, w którym ogień pełnił trudną do określenia funkcję. Najpewniej w ten sposób oznaczono i oczyszczono z roślinności jedynie miejsce pod przyszły „plac budowy”. Ciemnożółty less calcowy (w-wa nr 3) zalegał na głębokości 250 cm poniżej współczesnej korony wału. W nasypie wału nie stwierdzono więcej pozostałości po konstrukcjach drewnianych bądź kamiennych, jeśli uznać warstwę nr 22 jako ślad po ich obecności. Wyłącznie ziemne, lessowe wypełnisko nasypu wskazuje, że do budowy tego odcinka wałów nie użyto dodatkowych konstrukcji wzmacniających jego jądro.

Większość materiału zabytkowego pozyskanego z wykopu 1/95 zalegało w warstwie nr 18. Były to fragmenty: ceramiki - 106, polepy - 7, kości - 5, muszli ślimaka - 1. Nieliczne fragmenty ceramiki zalegające w warstwie nr 23, pozwoliły ustalić *terminus post quem* dla momentu rozpoczęcia sypania wału wewnętrznego. Przypada on na VIII wiek. Trzeba stwierdzić, że cały pozyskany materiał ceramiczny jest bardzo jednorodny stylistycznie i spójny chronologicznie. Przedział czasowy dla ceramiki z grodziska w Leszczynie można zawęzić do VIII w., ewentualnie I poł. IX w. (konsultacja prof. W. Szymańskiego, za którą autorzy serdecznie dziękują).

Korelacja stratygrafii wykopu nr 1/95 z wynikami odwiertów wykonanych w obrębie fosy (nr: 23E, 24E, 25E, 26E) oraz w partii międzywałowej (27E, 29E) dowodzi, że wał wewnętrzny usypano z ziemi wybieranej z obszaru międzywałami, w ten sposób powstała głęboka fosa. Z analizy profilu odwiertu nr 31W wynika, iż podobnie powstał wał wewnętrzny znajdujący się w zachodniej partii grodziska.

Wykop 2/95 o wymiarach 2,5 x 5,0 m założono na przedłużeniu wykopu 1/95 w kierunku zachodnim. Objął on fragment wschodniej części majdanu. Nie stwierdzono w nim warstwy humusu pierwotnego, którą zarejestrowano w wykopie 1/95. Jego stratygrafia ogranicza się tylko do trzech warstw: humus współczesny

(w-wa nr 1); poniżej w-wa nr 12 - strefa wymywania oraz calec - nr 3, który zalega na głębokości od 0,30 do 0,50 m. Nieliczny materiał ceramiczny znajdował się tylko w humusie współczesnym (2 fragmenty, w tym 1 wczesnośredniowieczny).

Wykop 5/95, o wymiarach 1,5 x 9,0 m podzielony został świądkiem o szerokości 1 m na dwie części: nr 5A - zachodnia i 5B - wschodnia. Objął on międzywałową część grodziska wraz z częścią zachodnią zbocza wału zewnętrznego. W jego centrum pod poziomem humusu współczesnego, w warstwie nr 8, odkryto skupisko otoczków. Zostało ono zinterpretowane jako pozostałość po bruku kamiennym. Bruk ten mógł stanowić moszczenie drogi międzywałowej, posadowionej na szerokim wypłaszczeniu między wałem zewnętrznym a fosą wewnętrzną. M. Pękalski powołując się na relację mieszkańca wsi, J. Żaka, wspomina o odkryciu podobnego bruku we wschodniej części grodziska, również między wałami (M. Pękalski 1938). Brukowi kamiennemu towarzyszył materiał zabytkowy (37 ułamków ceramiki, węgle drzewne oraz 1 fragment polepy), który podobnie jak ceramika z wykopu nr 1/95 datowany jest na VIII w. n.e. Moment zdeponowania zabytków należy łączyć z powstaniem i funkcjonowaniem wspomnianej „drogi”. Pod warstwą 8, w wykopie 5A/95, znajdował się poziom (w-wa nr 14) interpretowany jako zbielicowany humus pierwotny. Nie znaleziono tutaj jakichkolwiek zabytków. Warstwa ta zalegała bezpośrednio na ciemnożółtym lessie calcowym.

We wschodniej części wykopu 5/95 - tj. 5B/95 uchwycono również warstwę nr 8, z tą tylko różnicą, że zalegała ona na warstwie nr 6, która stanowiła prawdopodobnie fragment nasypu wału zewnętrznego. Podobnie jak w wykopie nr 1/95, nasyp wału zewnętrznego ma niejednorodny, ziemny wypełnik. Wyróżniono w nim trzy warstwy nr: 4, 5, 6. Ze względu jednak na brak zabytków i niewielki odsłonięty wycinek tego wału nie można wyznaczyć ani momentu jego powstania, ani też mówić o jego konstrukcji.

Wykonano aneks do wykopu 5/95 w kierunku południowym oznaczony numerem 5C/95. Aneks ten miał wymiary 2,5 x 2,0 m i nie dostarczył żadnych fragmentów ceramiki; pozwolił jedynie rozpoznać kierunek przebiegu

bruku kamiennego.

Poza badaniami wykopaliskowymi, na grodzisku prowadzono odwierty sondażowe. Łącznie wykonano 31 odwiertów. Wytyczono je na osi E-W, która przecina cypel zajmowany przez grodzisko. Odwierty miały na celu ustalenie miąższości nawarstwień pochodzenia antropogenicznego. Z uzyskanych obserwacji wynika przede wszystkim, iż warstwy na majdanie grodziska posiadają stosunkowo niewielką miąższość. Nasyp wału wewnętrznego po zachodniej stronie grodziska (odwiert 31W) ma bardzo podobny układ warstw do tych, które występują we wschodnim jego odcinku, tam gdzie prowadzono badania wykopaliskowe. Najciekawszym jednak wynikiem, jest odkrycie zasypanej obecnie fosy zewnętrznej po wschodniej stronie grodziska. Do takiego wniosku skłania analiza nawarstwień w odwiertach nr: 40E i 41E. W oparciu o profile odwiertów ustalono, że fosa miała około 2,25 m głębokości przy co najmniej 5 metrach szerokości.

Podsumowując wyniki tegorocznych badań, można stwierdzić, że grodzisko w Leszczynie powstało prawdopodobnie w VIII w. n.e. i właściwie tylko do tego stulecia należy ograniczyć jego użytkowanie. Nikła warstwa „humusowo-kulturowa” obserwowana na majdanie utrudnia określenie funkcji i rozplanowania wnętrza grodziska. Wyniki badań AZP (obszar 82-78) wskazują na istnienie osady podgrodowej. Pomimo poszukiwań nie zlokalizowano wspomnianego w literaturze, a położonego w pobliżu grodziska, cmentarzyska kurhanowego. Są to dwa punkty, które powinny wyznaczać kierunek badań tego zespołu osadniczego na najbliższe lata. Autorzy są zdania, że ich wyniki umożliwią odtworzenie mikroregionalnej struktury osadniczej, która istniała tu we wczesnym średniowieczu.

Merytoryczną opiekę nad badaniami sprawowali pracownicy Katedry Archeologii UMCS w Lublinie: dr hab. Irena Kutylowska i dr Andrzej Rozwałka. W tym miejscu organizatorzy pragną złożyć serdeczne podziękowania Opiekunom za wsparcie i cenne rady.

Badania finansowane były z funduszu na działalność kół naukowych UMCS a ponadto sponsorami imprezy byli Fundacja im. Stefana Batorego i Urząd Gminy w Urzędowie.

Literatura

Pękalski M.
1938 Grodzisko prehistoryczne w Leszczynie, WA,

t. 15, s. 202-205.

GRZEGORZ MACZKA, RAFAŁ NIEDŹWIADEK

THE FIRST SEASON OF EXPLORATIONS IN THE CASTRUM IN LESZCZYNA, URZĘDÓW MUNICIPALITY, LUBLIN VOIVODESHIP

Archeological excavations were carried out in July 1-31, 1995, in the early medieval castrum in the village of Leszczyna, site 1, about 50 km to the south from Lublin. The stronghold covers a promontory, over a dozen metres high, on the eastern, steep edge of the slope of a

valley of a nameless water flow. At present the defensive system of the castrum is perceived as two concentric rings of walls, separated by a deep moat.

In the 1995 seasons traditional excavations were carried out

parallelly with exploratory bore-holes. The excavation ditch No. 1/95 covered the western section of the external wall and the part of the bailey near the wall. No wooden or stone structures which could constitute the skeleton of the wall were discovered; only strongly stratified earth ramparts were found. Apart from that, the level of the original humus was recorded. Directly on the latter, there was a layer of burnt matter which determines the moment of the beginning of the raising of the earth ramparts. The movable relics from the utilization layer of the part near the ramparts indicate the dating of the construction of the fortifications of the castrum to the 8th century.

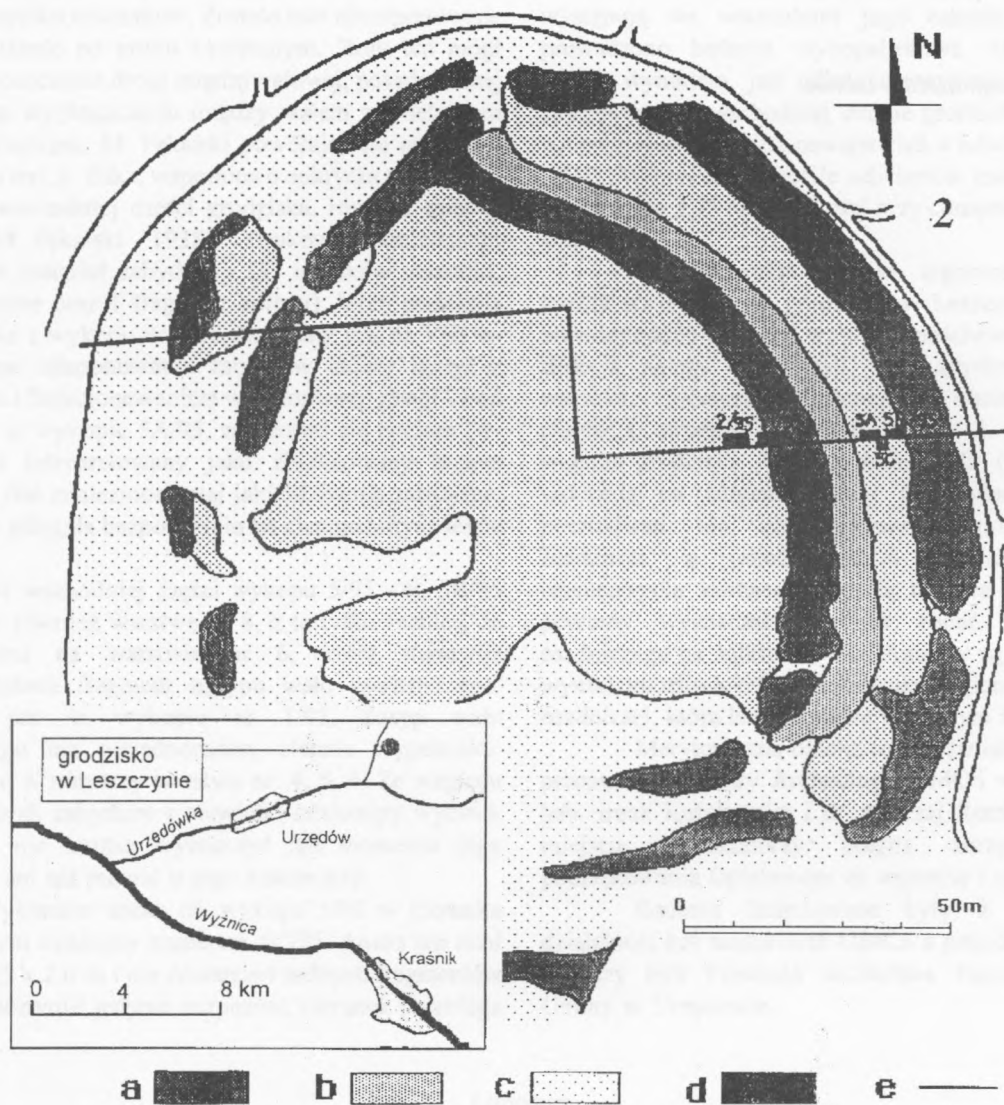
Excavation ditch No. 2/95, which was a western extension of ditch No. 1/95, brought merely one fragment of pottery dated to the 8th century. No overlaying indicating the existence of surrounding buildings was found.

Excavation ditch No. 5/95 was made in a broad flat area between the external wall and the internal moat. In all the parts of ditch 5/95 (5A, 5B, 5C) accumulations of stones were discovered. They are interpreted as remnants of a road which must have surrounded the moat on the eastern part of the castrum. The stones were accompanied by a layer (No. 8) abounding in 8th-century pottery.

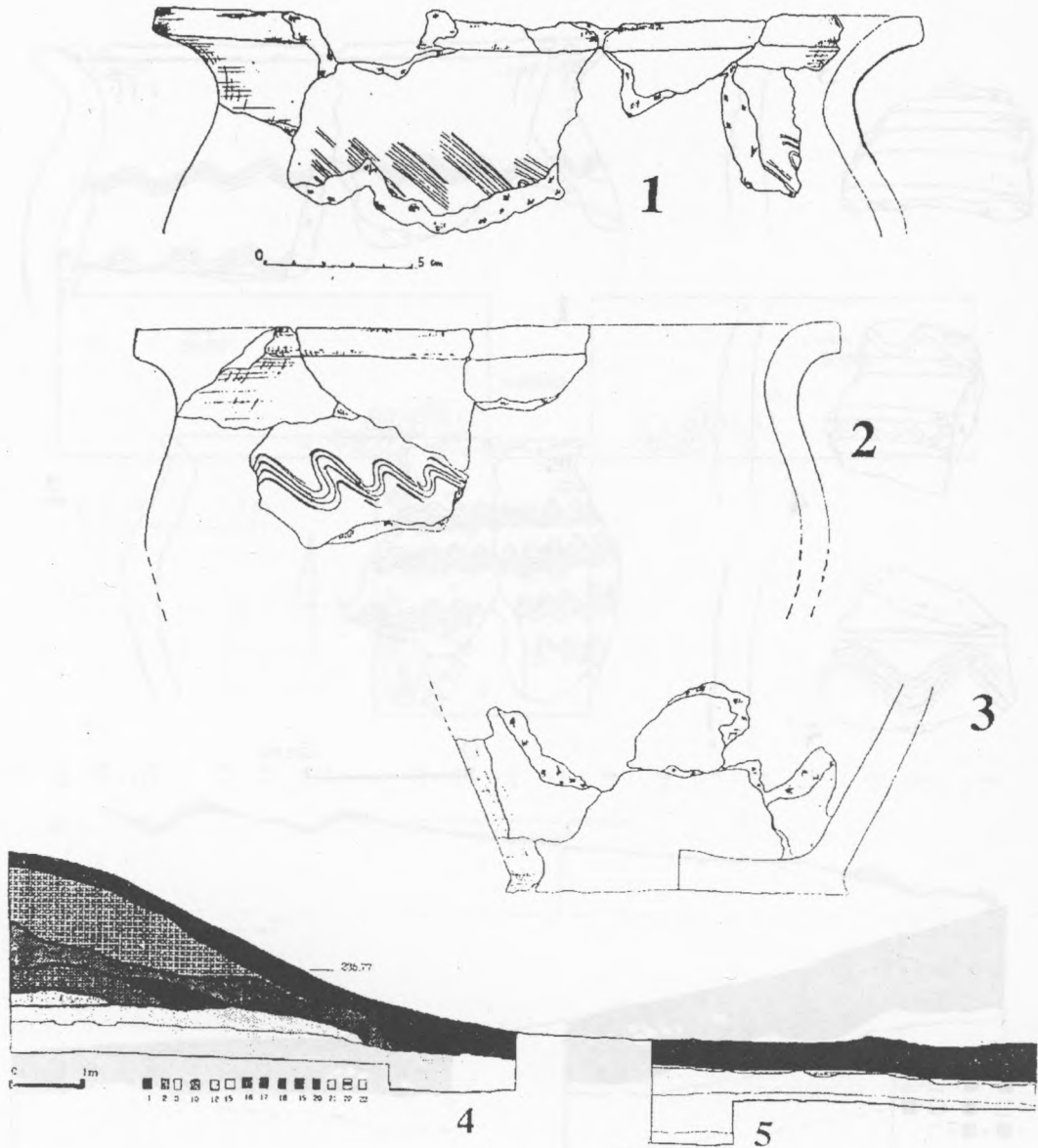
Exploratory bore-holes have revealed that the layers of anthropogenic origin in the bailey of the castrum have a small density. An analysis of the profile of the bore-hole No. 31W implies a conclusion that the western section of the internal wall is constructed in a manner similar to that of its eastern counterpart. On the eastern side of the internal wall there were uncovered layers indicating the existence of a second moat. It could be about 2.25 m deep and at least 5 m wide.

Katedra Archeologii UMCS w Lublinie

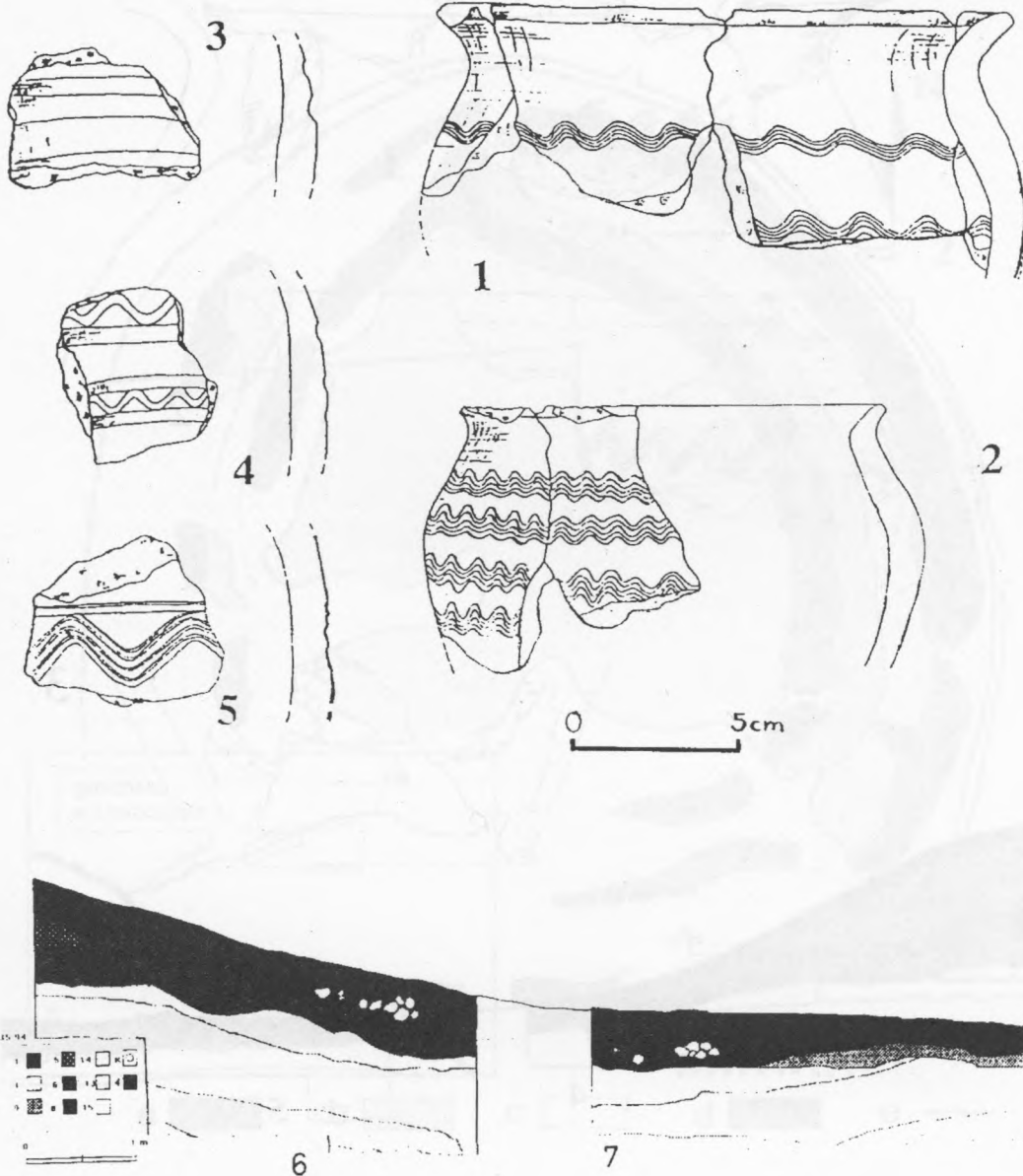

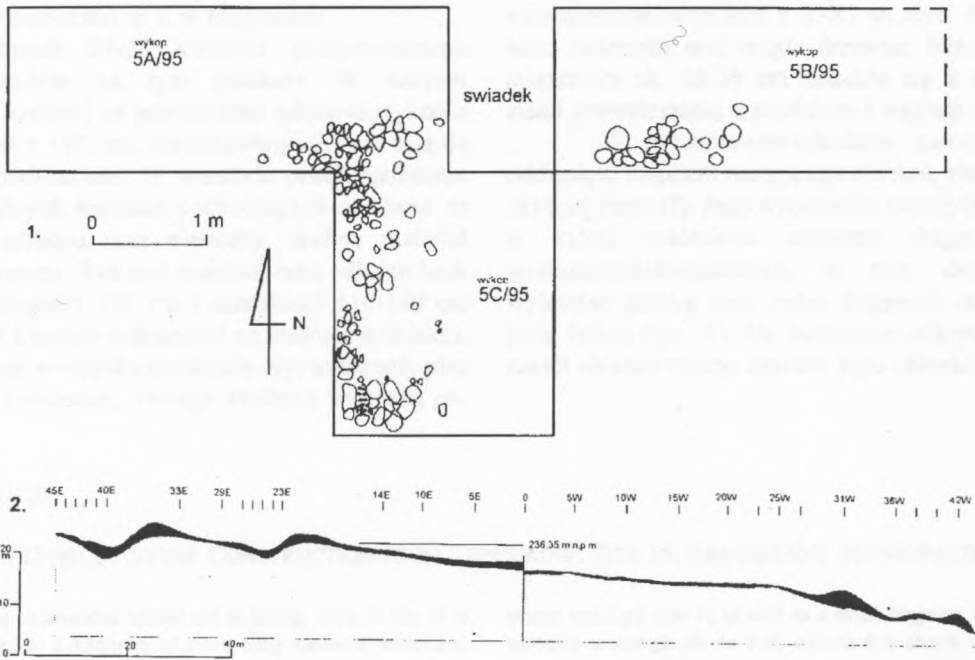
Ryc. 1. Leszczyna, stan. 1. 1 - położenie stanowiska; 2 - plan grodziska: a - zachowane narysy wałów, b - fosa wewnętrzna, c - obszar zniszczony, d - wykopy założone w sezonie 1995, e - główne osie odwiertów.

Ryc. 2. Leszczyna, stan. 1. 1-3 - wybrane fragmenty ceramiki z wykopu 1/95 (warstwa 18); 4 - profil południowy wykopu 1/95, 5 - profil południowy wykopu 2/95; opis wyróżnionych warstw: 1 - humus współczesny, 2 - jasnożółty less głębinowy na złożu wtórnym, 3 - rdzawobrazowy, jednolity less calcowy, 10 - przemieszany, plamiasty less (o dużych plamach), koloru ciemnożółtego, na złożu wtórnym, 12 - warstwa wymywania, 13 - warstwowany less calcowy, 15 - jasnożółty less głębinowy, 16 - beżowoszary, przemieszany less (o małych plamach), 17 - zbity i jednolity less koloru rdzawego, 18 - warstwa jednolita, koloru brunatnego, z węglami drzewnymi, 19 - zbity, rdzawobrunatny less, 20 - cienka warstwa lessu z wtrętami od rdzawych do beżowych, 21 - humus pierwotny na złożu wtórnym, 22 - warstwa spalenizny, 23 - humus pierwotny *in situ*.

Ryc. 3. Leszczyna, stan. 1. 1-5 - wybrane fragmenty ceramiki z wykopu 5A/95 (warstwa 8); 6 - profil południowy wykopu 5B/95; 7 - profil południowy wykopu 5A/95; opis wyróżnionych warstw: 1 - humus współczesny, 3 - rdzawobrazowy, jednolity less calcowy, 4 - warstwa koloru jasnobłękitnego, 5 - brunatnoszara ziemia, 6 - warstwa plamista o kolorach od jasnożółtego do brązowego, 8 - szarobrunatna ziemia, towarzysząca brukowi kamiennemu, 9 - przemieszana żółtoszara ziemia, 13 - warstwowany less calcowy, 14 - zbielicowana warstwa koloru jasnoszarego, 15 - jasnożółty less głąbinowy.

Ryc. 4. Leszczyna, stan. 1. 1 - rzut poziomy bruku kamiennego w wykopie 5/95; 2 - przekrój przez grodzisko na osi E-W; szrafurą oznaczono less calcowy.